

FENOMENOLÓGIA, HERMENEUTIKA A EXISTENCIALIZMUS

Predmet: *Filozofia a etika v ošetrovatel'stve*

Študijný program: Ošetrovatel'stvo

Mgr. Juraj Čáp, PhD.

Prezentácia č. 7

Čo je fenomenológia?

- Štúdium ľudskej skúsenosti – vedomia.
- **Fenomén** (*phenomena*) – jav v našom vedomí – ako sa vec javí človeku?
- Našu skúsenosť ovplyvňujú:
 - Hodnoty
 - Predsudky
 - Kontext – situácia
 - Pripisovaný význam (zmysel)

Niet objektu bez subjektu. Nevieme, aké objekty v skutočnosti sú – vieme, aké sú keď ich vnímame.

Čo je fenomenológia?

- Začiatok 20. storočia
- *Husserl, Heidegger, Merlau-Ponty, Fink, Patočka...*
- Dva základné významy:
 1. Metóda (fenomenologická) – filozofia a **kvalitatívny výskum** v humanitných vedách.
 2. Filozofický smer (fenomenológia) – rôzne podoby podľa jednotlivých filozofov.

Fenomenologická metóda ako východisko v kvalitatívnom výskume

- **Vedomie** – miesto, kde sa stretávame so svetom.
 - Vnútoraná alebo vonkajšia skúsenosť.
- Vedomie je vždy **intencionálne** (vždy zamerané na niečo) – neexistuje čisté videnie (čisté myslenie, videnie...).
- Vnímanie (vedomie) je ovplyvnené...
- Čo je potom podstatou – **esenciou** (základom) toho, čo sa nám javí?

Fenomenologická metóda

- Krok č. 1 – **epoché**
 - Vzdať sa akýchkoľvek súdov (hodnotenia vecí)
 - Deštrukcia všetkého, čo je v nás od predsudkov, cez svetonázor, vedu, výkladového rámca – interpretácie.

Cieľ

Získať čistý jav v našom vedomí.

Fenomenologická metóda

- Krok č. 2 – **fenomenologická (*eidetická*) redukcia**
 - **Vyzátvorkovanie** (odstránenie) všetkého, čo nie je podstatné.
 - Dostávame sa k esenciálnemu (základnému) fenoménu – fenomenologickému rezíduu – eidetickej **podstate**.
 - Táto podstata nemá psychologicko-subjektívnu podobu, ale naopak **objektívnu povahu**.

Model fenomenologickej metódy

Každodenná **SKÚSENOŠ'**
jav, ktorý chceme poznať

I. Krok – **EPOCHÉ**
vzdanie sa všetkých hodnotiacich súdov

II. Krok – **REDUKCIA**
VYZÁTVORKOVANIE nepodstatného

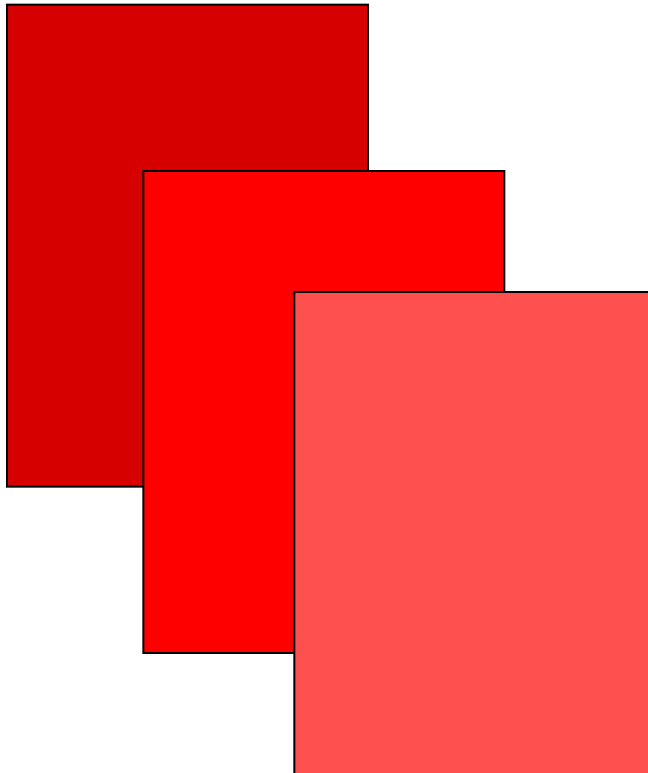
Eidetická **PODSTATA**
čisté pravdivé poznanie javu

Fenomenologická metóda

- Príklad:
 - Analyzujeme nejaký jav.
 - Vytvoríme zoznam všetkých charakteristických znakov.
 - Redukujeme tieto znaky až k bodu, kedy by pojem stratil úplne význam.
 - To je eidetická podstata.
- Eidetická podstata je **typický, nemenný spôsob, ktorou sa vec alebo fakt javí ľudskému vedomiu.**

Fenomenologická metóda – esencia - príklad

- Červené farby (odtiene) → **červenosť** → farba → vlastnosť

Červenosť

Fenomenológia a veda

- Kritika pozitivistickéj vedy (dehumanizácie vedy).
- Návrat k veciam samým a človeku samému.
- Uskutočniť revíziu poznania:
 - Vedy eidetické – o esenciách (podstatách),
 - Vedy empirické – o faktoch.
- Kvalitatívne metódy – **návrat k ľudskej skúsenosti**, tak ako je žitá s významom, ktorý jej ľudia pripisujú → východisko.

Príklad fenomenologickej štúdie

- **BECK, CH. T.: The Lived Experience of Postpartum Depression: A Phenomenological Study.**
 - The purpose of this phenomenological study was to describe the essential structure of the lived experience of postpartum depression. Seven mothers who had suffered from postpartum depression were interviewed regarding their subjective experiences. Data were analyzed using Colaizzi's (1978) method of phenomenology. Forty-five significant statements were extracted and clustered into 11 themes. These results were integrated into the essential structure of postpartum depression. Postpartum depression was a living nightmare filled with uncontrollable anxiety attacks, consuming guilt, and obsessive thinking. Mothers contemplated not only harming themselves but also their infants. The mothers were enveloped in loneliness and the quality of their lives was further compromised by a lack of emotions and all previous interests. Fear that their lives would never return to normal was all-encompassing

Hermeneutika

- Všetko poznanie je dané v jazyku.
- Hermeneutika – výklad – **interpretácia**, vysvetlenie textu, teórií, udalostí, faktov.
- *Schleiermacher, Dilthey, Gadamer, Habermas*
- Veľký význam pre metodológiu humanitných vied.
- Veľká časť kvalitatívnych metód je interpretatívnych.

Hermeneutika ako teória výkladu

- Existuje **predporozumenie** = veci už nejakým spôsobom chápeme.
- Vysvetľovanie je vždy podmienené – **hermeneutický kruh**.
- Epoché nie je možné / nemôžeme → vyzátvorkovať samých seba, jazyk, historickú situáciu – v tomto zmysle je to kritika fenomenológie.

Hermeneutický kruh

Existencializmus

- Vychádza z fenomenológie – používajú rovnakú metódu.
- Nemecký a francúzsky alebo náboženský / ateistický:
 - *Heidegger, Jaspers*
 - *Sartre, Camus*
- Proti pozitivizmu – ich redukciu človeka na vec.
- Po I. a II. Svetovej vojne – existencialistická móda – literatúra.

Existencializmus

Čo je existencia?

- Existencia je špecifický spôsob ľudského bytia – v čase a horizonte smrti.
- Existencia je vždy individuálna, jedinečná a neopakovateľná, ale je aj bytím s inými.
- Sme „vrhnutý“ do života – nevyberáme si, dobu, rodičov...

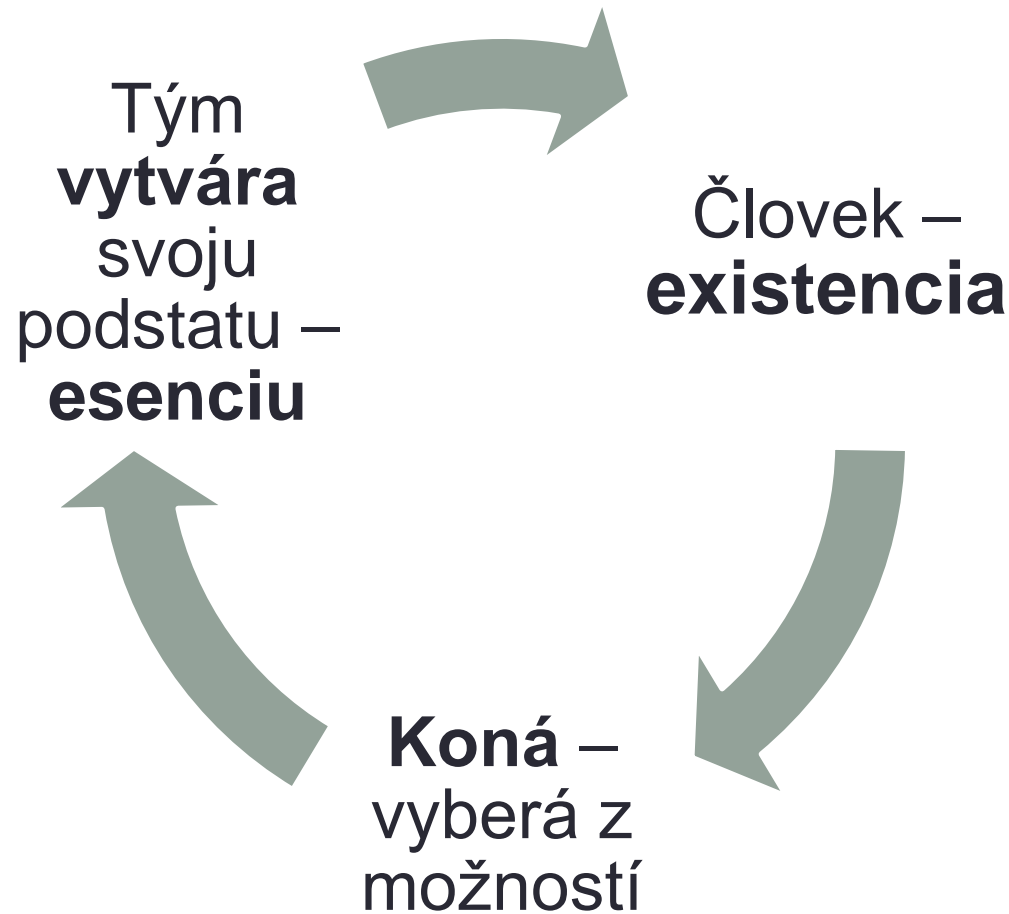
Existencializmus: Čo je existencia?

- Človek odsúdený k slobode.
- Hodnoty určuje človek.
- Nutnosť rozhodovať sa a tým sa aj niekým stávať – **existencia predchádza esenciu.**
- Starosť o seba (aj druhých).
- Sloboda a starosť prináša úzkosť – hraničné situácie a odvahu ich prekonávať.
- **Autentický a neautentický** spôsob bytia človeka.

Pravý

Falošný,
povrchný

Existencia predchádza esenciu

Existencializmus

Autentická a neautentická existencia

- **Autentický** – uvedomiť si a reflektovať situáciu, v ktorej sa človek nachádza – bytie k smrti – vedomie smrteľnosti a zodpovednosť.
- **Neautentický** – upadajúci spôsob života – uteká od poznania smrteľnosti (snaží sa potlačiť úzkosť). Robiť veci tak ako „sa to má“.

Existencializmus

Strach a úzkosť – základná naladenosť

- Rozdiel medzi strachom a úzkosťou:
 - **Strach** je vždy z niečoho konkrétneho (bojíme sa...) – „Skutočné“ nebezpečenstvo – nepríjemná emócia.
 - **Úzkosť** je nešpecifická obava – prežívanie ohrozenia (nevieme presne povedať z čoho je nám úzko) – nevieme vyjadriť z čoho je nám úzko.

Dôvody existenciálnej situácie a úzkosti:

- Smrť – konečnosť / túžba žiť.
- Sloboda – voľba / zodpovednosť.
- Izolácia – samota a osamelosť / túžba po spolubytí a spolupatričnosti.
- Bezvýznamnosť – prežívanie sveta ako nezmyselného – nedostatok dôvodu.
prečo žiť – strata zmyslu života / túžba nájsť zmysel.

Charakteristika hraničnej (existenciálnej) situácie - dôvody

- Strata (možnosť straty) samozrejmosti.
- Zásah do vedomia vlastnej hodnoty / zníženie sebaúcty – dôstojnosti.
- Bezmocnosť.
- Osamelosť.

Charakteristika hraničnej (existenciálnej) situácie

- Neistota / potreba istoty.
- Potreba nádeje a reálne možnosti v jej uskutočnenie / beznádej.
- Väčšia citlivosť na interakciu s okolím a introspekciu.
- Úzkostné stavy.

Človek / pacient – možné hraničné situácie

- Ochorenie: fyzické a psychické.
- Imobilita / sloboda – nesloboda.
- Chronické ochorenie (obmedzenie).
- Strata prestíže (status).
- Skúšky (stres – záťaž).
- Práca (stres – záťaž).
- Problémy v rodine a vo vzťahoch.

Človek / pacient – možné hraničné situácie

- Finančné ťažkosti.
- Spirituálne problémy (zmysel života / náboženské presvedčenie).
- Strata alebo možnosť straty hodnôt.
- Menejcennosť – dôstojnosť – diskriminácia.
- Prežívanie viny.
- Ohrozenie slobody (autonómie).
- Možnosti voľby – rozhodovanie.
- Smrť – vlastná / blízkeho (strata).

Fenomenológia, existencializmus a ošetrovatel'stvo

- **Fenomenológia**

- Výskum – človek v jedinečnej situácii, nazeraný celostne – kvalitatívne metódy.

- **Hermeneutika**

- Výskum – výklad, pochopenie – kvalitatívne metódy.

- **Existencializmus**

- Obraz človeka v niektorých modeloch (Parsová, Oremová).
- Akcent na ľudskú dôstojnosť (hodnotu).
- Témy ako zmysel života, nádej, osamelosť, bezmocnosť, autonómia, smrteľnosť, strata...

Literatúra

ANZENBACHER A. *Úvod do filozofie*. 2. vyd. Praha : SPN, 1991. 304 s. ISBN 80-04-26038-1.

BECK, CH.T. The Lived Experience of Postpartum Depression: A Phenomenological Study. *Nursing Research*, 1992, Vol. 41, no. 3.

LIESMANN K., ZENNATY. *O myšlení*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 1994. 378 s. ISBN 80-85619-94-6.

PETŘÍČEK, M. *Úvod do současné filosofie*. 1. vyd. Praha : Herrmann a synové, 1997. 178 s.

STÖRIG, J.H. *Malé dějny filozofie*. 1. vyd. Praha : Zvon, 1993. 559 s. ISBN 80-7113-058-3.

UBALDO, N. *Obrazové dějny filozofie*. 1. vyd. Praha : Universum, 2006. 583 s. ISBN 80-242-1578-0.